

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Кас'ян Марина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-5578-5402

Майор, слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії
Національний університет оборони України, Україна

Сучасні події на теренах України, рух до європейського освітнього простору підтверджують вагомість формування інтелектуального потенціалу нашої держави. Виграють війни не техніка і зброя, а насамперед люди. Тож якісна підготовка військових фахівців на сьогодні стає пріоритетним напрямом у сфері вищої освіти. А. Зельницький підтверджує, що перед системою вищої військової освіти нині постали нові виклики та завдання щодо забезпечення навчання, розкриття індивідуального потенціалу кожного військового фахівця відповідно до сучасних потреб Збройних Сил України [3].

Найважливішу роль у процесі підготовки військових кадрів, наголошує А. Вітченко, відіграють викладачі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), які відповідно до власних фахових компетенцій сприяють розвитку професійних знань, умінь і навичок військовослужбовців Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки й оборони України [2]. Справжні викладачі, як зазначає О. Красницька, які захоплюються своєю діяльністю, реалізують у ній прагнення та найкращі освітні задуми, орієнтовані на результат і синтезують унікальні знання, є лідерами, які відкривають курсантам (слухачам) можливості розвитку, самовдосконалення та зростання [5, с. 14].

Професійна компетентність викладача ВВНЗ спирається на цілу низку взаємопов'язаних компонентів, які за сукупністю впливу сприяють набуттю необхідного досвіду й успішної реалізації компетенцій у курсантів (слухачів) [7]. У цьому контексті підвищуються вимоги до самого викладача ВВНЗ, виконання ним професійного обов'язку, його систематичного особистісного та професійного зростання й розвитку. Тож набуває актуальності питання ролі та місця педагогічної деонтології у професійній діяльності науково-педагогічних працівників (НПП) ВВНЗ.

Педагогічну деонтологію сьогодні розглядають як науку, що вивчає специфіку поведінки викладача/освітителя, досліджує особливості формування його професійного обов'язку. За змістом вона поєднує у своїй структурі такі етичні категорії: усвідомлення відповідальності, справедливе ставлення, чесність і гідність, повага до здобувачів освіти та колег, емпатія, демократичний стиль спілкування [8, с. 26].

Педагогічна деонтологія має на меті обґрунтування необхідності свідомого підпорядкування власних інтересів потребам суспільства в гармонійному поєднанні особистого й суспільного [10]. Основними її завданнями є такі: визначення дієвих норм професійного обов'язку та моралі; розробка принципів, що сприяють реалізації поставлених завдань у професійно-педагогічній діяльності; виконання певних кроків щодо оптимізації діяльності НПП в освітній і науковій галузях; сприяння розвитку компетентностей викладача та передача досвіду [1]. Згідно з твердженням Н. Венцевої, деонтологія є невід'ємною частиною професійної діяльності викладача, оскільки він постійно взаємодіє з колегами та здобувачами вищої освіти [11, с. 54].

Педагогічна деонтологія як наука про відповідальне ставлення викладача до професійного обов'язку сприяє формуванню його значущих морально-етичних якостей, зокрема таких: порядність, терпіння, толерантність, совісність, патріотизм, мужність, рішучість, мобільність, вимогливість, цілеспрямованість, відповідальність, справедливість, правдивість, чесність, самостійність, комунікабельність, професіоналізм [12, с. 139].

Як зазначає Л. Хоружа, педагогічна деонтологія знаходиться в тісному зв'язку з педагогічною та ораторською майстерністю НПП [9]. Дійсно, усвідомлення й розуміння морально-етичних принципів діяльності не є запорукою професійного успіху та налагодження ефективної взаємодії викладача ВВНЗ із курсантами (слухачами) за умови відсутності навичок цікавого й аргументованого викладення матеріалу, використання сучасних методик, технологій, прийомів для побудови цілісного освітнього процесу.

З огляду на специфіку реалізації педагогічної майстерності викладача ВВНЗ можливо виокремити такі провідні аспекти: створення стійкої системи самоорганізації та регуляції, у якій провідну роль відіграє орієнтованість на гуманістичний вектор отримання необхідного результату; сформованість компетентності, що сприяє саморегуляції в діяльності, самоорганізації та саморозвитку; застосування сучасних технологій, моделей взаємодії, що сприятимуть підвищенню рівня знань у курсантів (слухачів); надання й отримання зворотного зв'язку з метою розуміння важливості накопичення подальшого теоретичного та практичного досвіду [1].

Таким чином, створюється надійний базис для формування «дотичних точок у спілкуванні» викладача з курсантами (слухачами). Важливою умовою в отриманні оптимального результату є сформованість у НПП «внутрішнього осередку» професійно важливих рис і вміння диференціювати й транслювати програмний матеріал, скеровуючи компетенції на розвиток курсантів (слухачів) [5]. Будучи джерелом знань і натхнення для них, а також завдяки вимогливості, викладач допомагає їм досягати високих цілей у навчальній і професійній діяльності [5, с. 14].

Ораторська майстерність передбачає високий рівень риторичних знань та ораторських умінь викладача ВВНЗ, що розвиваються у процесі риторичної підготовки. Риторична підготовка, як зазначає О. Красницька, здійснюється шляхом вивчення НПП риторики, оволодінням ораторським мистецтвом і красномовством, систематичною практикою публічних виступів різних типів та видів, ретельною підготовкою до всіх публічних промов, отриманням зворотного зв'язку від аудиторії, безперервним читанням наукової, науково-популярної, художньої літератури для розвитку культури мислення, ерудиції й збагачення себе загальнонауковими, академічними та професійними знаннями [6, с. 33–34].

Крім цього варто відзначити спрямованість педагогічної деонтології на формування й розвиток деонтологічної культури викладача ВВНЗ, що проявляється в чіткому розумінні та виконанні ним свого військово-професійного обов'язку, несенні відповідальності за результати професійно-педагогічної діяльності, умінні будувати взаємостосунки з курсантами (слухачами), колегами згідно з нормами педагогічної етики. Вона свідчить про рівень розвитку професійної свідомості, відображає культуру поведінки НПП [4, с. 194].

Така єдність усіх складових (етичні принципи, професійний обов'язок, деонтологічна культура, педагогічна майстерність, ораторська майстерність) сприяє формуванню єдиного спрямованого вектору в діяльності викладача ВВНЗ [2]. Відбувається формування довіри, взаємоповаги, налагодження ефективної

комунікації та взаємодії, що приводить до підвищення рівня професійних домагань в усіх суб'єктів освітнього процесу: викладач орієнтований на формування й реалізацію ідеальної професійної самооцінки; курсанти (слухачі) є вмотивованішими на якісний результат власного навчання, оскільки відчують повагу до викладача, воліють брати приклад та прагнуть до саморозвитку [1]. Отже, керування НПП у професійно-педагогічній діяльності основними нормами й принципами педагогічної деонтології, якісне виконання професійного обов'язку сприяють побудові суб'єкт-суб'єктних взаємостосунків в освітньому процесі, налагодженню ефективної взаємодії з усіма його учасниками на основі співробітництва, зниження рівня конфліктності й напруженості, досягненню якісних освітніх результатів.

Список використаних джерел:

1. Бойко, Г. П. (2022) Розвиток професійної майстерності викладача вищої школи упродовж життя. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2022. № 5. С. 89–96.
2. Вітченко, А. О. (2016) Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика. Київ: НУОУ, 2016. 250 с.
3. Зельницький, А. М. (2016) Викладач вищого військового навчального закладу в сучасних умовах: розвиток професійної компетенції – нові виклики. Військова освіта. 2016. № 2 (34). С. 83–92.
4. Красницька, О. П. (2020) Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи: підручник. Київ: Кондор, 2020. 528 с.
5. Красницька, О. В. (2023) Постать сучасного викладача: справжність і фейковість. Імідж сучасного педагога. № 3 (210). С. 11–17. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-11-17](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-11-17).
6. Красницька, О. В. (2022) Риторична підготовка викладача. Людинознавчі студії. Педагогіка. 2022. № 15 (47). С. 30–36. URL: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/47.4>. (Дата звернення: 20.02.2024).
7. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія. За ред. О. А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с.
8. Рикачевський, О. В. (2022) Морально-педагогічні засади формування деонтологічної культури. Загальна педагогіка та історія педагогіки. 2022. № 48. С. 25–30.
9. Хоружа, Л. Л. (2015) Морально-етичні принципи та норми наукової діяльності. Вища школа. 2015. № 6. С. 9–19.
10. Шевченко, Ю. М. (2018) Педагогічна деонтологія: навч.-метод. посіб. Мелітополь: Люкс, 2018. 130 с.
11. Ventseva, Nadia (2018) The mission of pedagogical deontology in the education of the Ukrainian elite in the early twentieth century. 2018, 306 p. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/7-1.pdf> (date of access: 20.02.2024).
12. Shkoliaeva, Halyna (2022) The deontological component of the training of the modern teacher. 2022. Р. 134–140. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2022/3/17.pdf (date of access: 20.02.2024).